

Lässtrategier för webbtexter

Zara Hedelin, Karlstads universitet

Digitala texter spelar en allt större roll i textsamhället. Många individer, såväl vuxna som elever i skolan, läser mest texter från olika skärmar som smarta telefoner, surfplattor och datorskärmar. Dessa texter skiljer sig från de linjära, tryckta texterna genom att de har en annan struktur. I forskning kallas dessa digitala texter för hypertexter. Diana DeStefano och Jo-Anne Lefevre (2007) menar att hypertexter är texter som består av länkar som tillåter läsare att genom ett klick hoppa från en textmassa till en annan. Webbtexter är ofta hypertexter som dessutom är multimodala, det vill säga att de kan innehålla bilder, ljud och filmer förutom verbaltext (skriven text). Att webbtexterna innehåller så många modaliteter och valmöjligheter gör att de är svårare att läsa än tryckta, linjära texter. Jana Holsanova (2010) menar att webbtexter kännetecknas av att de inte har en bestämd läsordning och att webbtexters uppbyggnad gör att de mer liknar en tankestruktur än en linjär, bestämd struktur. Därför blir lässtrategier för webbtexter ett angeläget område för lärare att behandla i undervisningen.

Forskning visar att läsning av hypertexter är kognitivt tungt vilket gör att alla elever är i stort behov av lässtrategier för webbtexter för att bli kompetenta läsare av olika typer av texter, oavsett media (DeStefano & LeFevre, 2007). Denna artikel kommer att diskutera hur en webbtext är uppbyggd med några exempel samt vilka lässtrategier som kan vara lämpliga att använda i läsning av dessa webbtexter. Källkritik och källvärdering kommer att ägnas särskilt fokus i artikeln.

Vad är en webbtext?

En enkel definition av en webbtext är att det är en text som finns publicerad på internet. Sådana texter är inte enhetliga, utan det finns texter tillgängliga på internet som är pdf-versioner av vanliga textdokument likväl som det finns interaktiva hypertexter. De linjära pdf-texterna kräver samma angreppssätt i läsning som vanlig tryckt text, det är bara att de läses från en skärm istället för från papper. Interaktiva hypertexter kan istället varieras i all oändlighet beroende av de val som läsaren gör och frågan blir om läsare läser samma text.

Vid en sökning på internet finns det en stor chans att den första träffen som läsaren får är en länk till en Wikipediasida. Wikipedia är en av de mest besökta sajterna på internet och används mycket i skolan. Det är därför relevant att särskilt behandla sådana texter.

En annan typ internettext som många barn och ungdomar läser är bloggar, ett slags dagbok på nätet som kan handla om en individ och hens liv, vara ett forum för olika ämnen eller utgöra ett läromedel på nätet som lärare publicerar. Bloggar kan vara helt bildbaserade eller helt textbaserade och finns också som vloggar (videologgar). Bloggar som består av både text och bild tas upp senare i denna artikel.

Hur påverkas läsning av hypertexter?

Maria Rasmusson (2014, 2015) har gjort en studie som undersöker läsförståelse av digitala texter i relation till läsförståelse av tryckta texter. Hon trycker på att elevers förmåga att läsa digitala texter är något som måste utvecklas då det är kopplat till EU:s nyckelkompetenser, då specifikt den digitala kompetensen, och de reviderade styrdokumentet. Hon menar också att många kunskaper i skolan förmedlas genom digitala medier och därför är det viktigt att undervisningen behandlar dessa specifika texter och medier, då de inte går att läsa som vanliga, linjära, tryckta texter.

I den forskning som Rasmusson refererar till finns det ett flertal undersökningar som visar att elever föredrar att läsa texter på papper om de ska lära sig någonting. De flesta undersökningarna visar också att läsförståelsen av sakprosa blir bättre om texterna läses på papper. Det som kan noteras är att undersökningarna hon refererar till är från 1990-talet och fram till 2013 och den digitala läsningen har därefter ökat. Skolorna blir mer och mer datoriserade och texter läses via datorer, surfplattor och smarta telefoner.

Christina Olin-Scheller och Marie Tanner (2015) har presenterat forskning från projektet *Uppkopplade klassrum* som visar att trots att eleverna har tillgång till datorer i klassrummet föredrar de att använda sig av mobiltelefonen för att kunna läsa texter och söka information. Det innebär att det inte enbart är läsning på datorer som behöver utvecklas utan också på läsplattor och smarta telefoner. De elever som finns i skolan är mer vana läsare av texter på internet och om samma studier skulle genomföras om tio år kanske resultaten blir annorlunda.

DeStefano och Lefevre (2007) har gjort en översikt av forskningen kring kognitiva utmaningar med att läsa hypertexter och de menar att ju fler hyperlänkar det finns i en text, desto mer utmanande är den att läsa. Det som var viktigt för läsarna var att de verkligen visste vad det var de var på jakt efter när de läste hypertexter. Att göra en sökning på internet utifrån ett ord, begrepp eller ett namn leder till en mängd träffar och att navigera sig genom detta för att hitta relevanta texter tar lång tid. Om läsaren mer specifikt vet vad hen är ute efter kan antalet träffar minimeras och därmed blir det lättare att hitta relevant material.

Henry Jenkins (2009) har skrivit en rapport om deltagandekulturer och utmaningarna för utbildningar i ljuset av detta. Han menar att elever bör ha utbildning om medialitteracitet. Litteracitet är en förmåga att kunna hantera olika typer av text, både

genom att skriva och läsa, för att kunna lära sig och utvecklas som individ. Litteracitetsundervisningen har ofta fokuserat på de medier som ibland kallas för ”gammelmedia” med tryckt text. Förmåga att hantera medialitteracitet är ytterligare en aspekt av vad det innebär att vara en samhällsmedborgare. Jenkins trycker på att det inte handlar om att minska utbildningen i ”gammal” litteracitet utan att utvidga litteraciteten och undervisa om fler litteraciteter. Inom forskningsinriktningen New Literacy Studies talar man om behovet av att utveckla plurala litteraciteter snarare än en litteracitet. Medialitteracitet, enligt Jenkins handlar om:

- Att kunna veta hur man får tag på relevanta texter.
- Att kunna anteckna och integrera olika källor i sitt kunskapssökande.
- Att kunna utvärdera trovärdigheten hos de data som hittats.
- Att kunna läsa kartor och diagram.
- Att kunna skapa mening i vetenskaplig visualiseringar.
- Att förstå vilken information som delges i olika källor.
- Att kunna göra skillnad mellan fakta och fiktion respektive fakta och åsikter.
- Att kunna argumentera utifrån fakta (Jenkins 2009, s. 19 f.).

Lässtrategier för att hitta rätt på nätet

Den mångfald av olika texter som finns i den digitala miljön ger elever nya möjligheter att lära sig saker men kan också medföra nya problem. Hur kan en läsare avgöra relevansen på ett snabbt och effektivt sätt vid informationssökning? Samma resurser kan generera olika information beroende på syftet. Anmarkrud, Bråten och Strømsø (2014) menar att skillnaden mellan tidigare informationssökning där det kanske fanns ett fåtal textkällor och dagens informationsöverflöd vid sökningar på Google, är att tidigare fanns det en textstruktur som hjälpte läsaren att orientera sig genom texten. Nu ska läsaren själv göra ett urval av relevanta källor från tusentals möjliga källor som dessutom kan ge motstridiga uppgifter. Texterna erbjuder ingen hjälp för läsaren att läsa dem och signalerar inte heller vilken information som är central i dem. Undervisningen kan visa eleverna hur de ska gå till väga för att hitta relevant information och värdera den. Här blir det viktigt för läraren att modellera och undervisa om hur eleverna kan hitta rätt bland olika källor. Eleverna kan till exempel få vissa källor som är relevanta att utgå från, för att sedan leta vidare på nätet utifrån sina specifika syften, frågor och behov.

Anmarkrud, Bråten och Strømsø (2014) menar att elevernas fokus vid informationssökning ofta ligger på temat i texten men att de inte värderar informationens relevans för uppgiftens genomförande. De norska eleverna som

undersöktes i studien kände till vikten av att värdera källor, men de lyckades sällan genomföra källvärderingen på ett tillfredsställande sätt.

Anmarkrud med flera (2014) pekar ut tre förståelsestrategier som är framgångsrika när en läsare ska värdera flera källor för att göra en kunskapsöversyn om ett område och de kan behandlas i undervisningen.

- Värdera källinformation kopplat till texten. Fundera över vem som är avsändare och vad avsändaren säger om textens trovärdighet som källa. Ett exempel från studien är när eleverna skulle värdera information om strålning från mobiltelefoner. De ansåg att en text från Statens strålevern (norska strålskyddsmyndigheten) antagligen var relevant för att genomföra den uppgift de hade då myndigheten borde vara en säker källa.
- Källor i källan. Fundera över vilka källor som den lästa källan anger. Här använde sig eleverna av strategin att titta på vilka källor som angavs i den aktuella texten för att värdera informationen. Om de källor som angavs i texten ansågs vara trovärdiga kunde man också sluta sig till att texten var trovärdig.
- Att värdera texten med hjälp av innehållet i texten. Om textens innehåll är ensidigt framställt eller om det är starkt tryck på något kan innehållet uppfattas som mindre trovärdigt. Om en av texterna om strålning i undersökningen innehöll en larmrapport trodde eleverna att den var mindre tillförlitlig eftersom det kunde vara en slump att resultatet som det hänvisades till kunde vara allmängiltigt. Larmrapporter i sig gjorde alltså att eleverna tvivlade på hur trovärdigt resultatet var (Anmarkrud m.fl., 2014, s. 52).

Efter att eleverna läst och bedömt texternas användbarhet skulle de skriva en text om strålning från mobiltelefoner. Det visade sig att de elever som arbetat mycket med utvärdering av källorna, också skrev bättre texter. De elever som använt sig av utvärderingsstrategier i arbetet kunde argumentera bättre och informationen som de använde sig av satt kvar i minnet på ett annat sätt än hos de elever som inte arbetat lika aktivt med källvärderingen. Ett forum som är vanligt att elever hamnar på när de genomför sökningar på internet är Wikipedia. Det är viktigt att eleverna vet vad de ska göra under läsning av Wikipediatexter för att kunna avgöra källans relevans och trovärdighet. De tre förståelsestrategierna ovan kan med fördel användas i läsning och undersökningar av Wikipediatexter.

Wikipediatexter

Den höga rankningen av Wikipediaartiklar vid internetsökningar beror på sökalgoritmer som tar hänsyn till följande faktorer:

- att ordet finns med i adressen,
- åldern på sajten,
- hur många länkningsar som finns till adressen.
(<https://en.wikipedia.org/wiki/PageRank>)

Wikipediaadresser har alltid uppslagsordet inbyggt och sajten är en av de äldsta på internet, då den funnits sedan år 2001. Dessutom är det många som skriver på olika forum på nätet som länkar till sajten. Därför är det stor chans att artiklar från Wikipedia hamnar högt upp i en sökning.

Wikipedia är en encyklopedi som ligger på internet och är öppen och fri. Med det menas att alla kan bidra till utvecklingen av uppslagsverket. I vanliga, tryckta eller digitalt publicerade uppslagsverk är det ämnesexperter som utvecklar artiklarna på uppdrag av förlag. På Wikipedia kan vem som helst delta i utvecklandet av artiklarna och varje skribent får delta med så mycket eller så lite som hen vill. Tillsammans kan flera personer skapa en artikel genom att ge respons och genom att göra ändringar i texterna. Att det aldrig finns en färdig text på Wikipedia gör att artiklarna ofta snabbt uppdateras med senaste nytt i ämnet.

Genom att läsa fliken ”visa historik” längst upp till höger kan läsaren följa utvecklingen av artiklarna då allt som hänt i artikeln finns loggat där. Genom att studera historiken kan en läsare se hur en artikel har utvecklats och hur många skribenter som har deltagit i skapandet av artikeln. Det finns också en diskussionsflik bredvid artikelfliken, där läsaren kan se vilka diskussioner som förts kring texten i artikeln. Diskussionerna kan handla om innehållet och kopplingen till källor, språkbehandling och vilka källor som är nödvändiga att ha med i en artikel om detta ämne. Genom att studera både historiken och diskussionerna kan läsaren avgöra hur relevant artikeln är för det hen vill ta reda på.

När det gäller Wikipediaartiklar brukar källkritik lyftas fram som en av de viktigaste lässtrategierna en läsare behöver använda sig av. Källkritik är viktigt i all läsning av text då så kallade *fake news* blir allt mer vanligt förekommande. Det händer att även vanligtvis trovärdiga publikationer inte källkritiskt granskar material och därmed publicerar falska nyheter. Erickson (2017, 19 oktober) beskriver i en artikel i *Washington Post* hur fake news påverkade rapporteringen om den katalanska folkomröstningen om självständighet. I medierapporteringen publicerades bilder från andra händelser som bearbetades så att det skulle framstå som om det bilderna visade utspelat sig under folkomröstningen. Ett sätt att kontrollera trovärdigheten i bland annat Wikipediaartiklar är att granska de källhänvisningar som görs i dem. Om källorna verkar trovärdiga, det vill säga länkar vidare till forskning eller böcker som verkar trovärdiga, kan läsaren också lita på innehållet i Wikipediaartikeln. Ett annat sätt är att granska de foton som publiceras i artiklarna för att avgöra om de är trovärdiga. Det finns

internetsidor där man kan ladda upp bilder från olika sajter för att se om de är bearbetade.

För att beskriva hur en Wikipediatext är uppbyggd visas nedan en skärmdump där centrala delar är markerade i bilden. Efter bilden finns förklaringar till de olika markeringarna.

Figur 1.

Skärmdump från www.wikipedia.org/harrypotter besökt 2017-10-12

The screenshot shows the Wikipedia article for Harry Potter. At the top, there are tabs for 'Artikel' and 'Diskussion', with 'Diskussion' highlighted by a red circle. To the right, there are links for 'Redigera', 'Redigera wikitext', and 'Visa historik', with 'Visa historik' highlighted by a red circle. Below the title 'Harry Potter', there is a summary paragraph. To the left of the main text is a pink-bordered box containing the 'Innehåll' (Table of Contents) with links to sections like 'Böcker om Harry Potter', 'Filmer om Harry Potter', etc. To the right is an orange-bordered box containing the 'Harry Potter' infobox, which lists details like the author (J.K. Rowling), original language (English), and other relevant information.

Inringat med rött är de tidigare beskrivna flikarna ”diskussion” och ”visa historik”.

Understruket med grönt är några av de blåmarkerade hyperlänkarna som är klickbara.

Om läsarna klickar på dem hamnar de i andra Wikipediaartiklar. Den rosa rektangeln markerar innehållsförteckningen i artikeln. Rubrikerna är också klickbara och för läsarna direkt till den rubrik de klickat på. Den orange rektangeln är en kort sammanfattning av sammanhanget kring Harry Potter, som en faktaruta i ett reportage i en tidning.

Som synes finns det mycket information om karaktären Harry Potter. Samtidigt finns det också kopplingar till de böcker som karaktären förekommer i. Under rubriken

”kontroverser om Harry Potter” handlar det mycket om de kontroverser författaren JK Rowling varit inblandad i relaterat till hennes böcker om Harry.

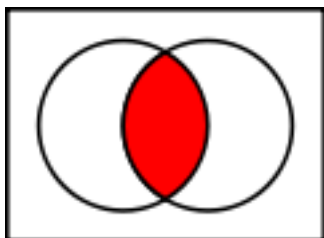
Om man tänker sig att en elev ska leta efter fakta till en uppgift som behandlar någon aspekt av Harry Potter är det viktigt att hen vet exakt vad i denna artikel som är relevant för det arbete som hen ska göra. Ska fler texter läsas och innehåll sammanfogas till en enhet måste läsaren välja ut de delar som har relevans för den uppgift som ska lösas. Anmarkrud med flera (2014) menar att oerfarna läsare ofta lägger för mycket tid på att läsa texter som inte har direkt relevans för den uppgift som ska lösas medan de erfarna läsarna också kort utvärderar mindre relevant information utan att lägga för mycket tid på det. De erfarna läsarna har en förmåga att översiktsläsa texter för att avgöra relevans medan de oerfarna läser alla texter på samma sätt, från början till slut utan att fundera över textläsningens relevans för uppgiften.

Handlar uppgiften om att ta reda på något om författaren bör eleverna klicka på hyperlänken som leder fram till författaren. Om uppgiften är att diskutera och beskriva hur Harry Potter-böckerna tillhör genren fantasyromaner bör länken till fantasy användas. Det finns mycket information bortom denna artikel som bara ligger ett klick bort och det är det som är risken med webbtexter, att läsarna går vilse. Därför är *att aktivera förkunskaper* en bra lässtrategi att använda sig av vid faktasökning på nätet. Att läsarna innan läsning av texter vet vad de redan vet, och också vad de skulle behöva veta mer om för att kunna utföra uppgiften, gör att det blir lättare att leta efter relevant information. Om uppgifter som innebär faktasökande är väldigt specifikt formulerade underlättas läsningen för de elever som ska genomföra dem. Genom att arbeta med källkritik och aktivera förkunskaper under lärares scaffoldingarbete utvecklas elevernas förmåga att sedan genomföra detta mer självständigt.

Ett sätt att arbeta med källkritik och källvärdering kan vara att använda sig av ett Venndiagram vid jämförelse av två olika texter om samma sak. En av texterna kan vara en trovärdig källa som till exempel *Nationalencyklopedin* eller ett annat uppslagsverk och den andra en text från en mer osäker källa. Eleverna får sedan jämföra de två källornas innehåll. Informationen som skiljer sig åt noteras i varje cirkel, en cirkel för varje text och den information som är likadan noteras i mitten där de två cirklarna överlappar varandra.

Figur 2.

Vennndiagram hämtat från: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Venn0001.svg>

En viktig aspekt med figur 2 ovan är att den kommer från en annan del av Wikipediareсурserna, *Wikimedia*. Via Wikimedia ges tillgång till medier som kan användas av alla i många syften, som till exempel i skolarbeten. Det är så kallade creative commonsresurser som finns som fria resurser. Att känna till upphovsrätten är också en del av en god medialitteracitet.

Lässtrategier för bloggtexter

Bloggtexter är en typ av texter som kan vara mycket varierande till både form och innehåll. Vissa bloggar är personliga dagböcker som handlar om en persons liv, andra bloggar är läromedel och ytterligare andra bloggar är kontaktsidor för föreningar och skolklasser. Namnet blogg är en förkortning av ordet webblogg och är egentligen ett verktyg för att publicera på internet utan att programmera sidor själv. Det finns flera bloggverktyg som är gratis och vars utseende har en färdig form där blogginnnehavaren bara kan skriva in texter, lägga in bilder och länka till annat material som finns på internet.

Det finns en modell för att läsa och granska bloggar, som är utarbetad av Kristina Danielsson och Staffan Selander. Den finns i boken *Se texten! Multimodala texter i ämnesdidaktiskt arbete* (2014). Enligt modellen kan undervisningen utgå från följande struktur:

- Titta på inläggets övergripande struktur och iscensättning
- Titta på inläggets samspel mellan textens delar
- Titta på inläggets verbala bildspråk
- Titta på de värderingar som inlägget förmedlar, både de som tydligt uttryckta och de som är mindre tydligt uttryckta.

Övergripande struktur och iscensättning

När en multimodal text ska studeras i klassrummet bör man tillsammans med eleverna uppmärksamma de delar som finns i texten. Delarna är grafiskt olika i multimodal text,

det kan vara så kallad verbaltext ("vanliga" textblock), bildresurser och, om texten är datorbaserad, ljud- och filmfiler. Nedan ser ni en bloggtext med markeringar av den centrala strukturen.

Figur 3.

Skärmdump från Språktidningens blogg besökt 2018-01-27

Nu är O som i ordbok här!

2017-10-11

G+ Tveeta Gilla 31

3 kommentarer

Lägg till ny kommentar [Utskriftsversion](#)

Nu har *O som i ordbok* kommit från tryckeriet! Så här glad blev redaktören Maria Sjödin efter att ha öppnat kartongerna med de första exemplaren. Ordboken innehåller drygt 2 500 omistliga, ovanliga och oemotståndliga ord. På [Instagram](#) ger vi dagliga smakprov på innehållet.

Vi firar ordboken med en fest på Dramaten i Stockholm måndagen 16 oktober. Det finns några biljetter kvar, men [i dag är sista dagen att köpa biljett](#). *O som i ordbok* finns att köpa på plats på Dramaten och [går också att beställa här](#).

Anders

Tags:

[O som i ordbok](#)

Bilden är tagen från *Språktidningens* blogg. Överst på bilden syns rubriken och publiceringsdatum. Den magentafärgade cirkeln innehåller resurser som gör att det lätt för en läsare att gilla inlägget och dela det i sociala medier. Bilden som syns på den glada kvinnan har ingen bildtext utan verbaltexten måste läsas om man vill veta vem kvinnan är. Den gröna understrykningen visar kvinnans identitet, Maria Sjödin, redaktören för ordboken. Genom att göra en översyn av textens delar och identifiera textens uppbyggnad tillsammans med eleverna kan läsningen underlättas. Frågor som kan ställas i samband med översynen av texten är följande:

- Vilka element består texten av?

- Vilka förväntningar får eleverna på texten, både när det gäller innehåll, struktur och utseende?
- Hur ser varje del i texten ut och hur ska en läsare läsa dem bäst?
- I vilken ordning ska texten läsas?
- Vilken funktion har de olika elementen?

Bild är en modalitet som bör uppmärksammas särskilt. Bilden i exemplet förstärker verbaltextens innehåll och gör att läsaren inte behöver fundera över hur Maria Sjödén ser ut, eller gå till en annan källa för att ta reda på det. Det är bra att undersöka bildelementens koppling till verbaltexten när man gör en översikt av en multimodal text. Finns det ett samband mellan bilden och verbaltexten, eller finns den där som en dekoration snarare än en fördjupning av verbaltexten? Detta är en fråga som Danielsson och Selander (2014) menar är central att ställa sig när bilder ska uppmärksammas i en multimodal text.

Det finns tre hyperlänkar som är understrukna med lila i verbaltexten, den första länkar vidare till *Språktidningens* konto på Instagram. Den andra hyperlänken leder vidare till en sida där det går att beställa biljetter till den fest som anordnas för ordbokens publicering. Om läsarna vill köpa ordboken leder den sista hyperlänken fram till en sajt där boken kan köpas.

Den blå cirkeln är namnet på författaren till inlägget. Det är inte alltid som namnet finns med i ett blogginlägg. Om bloggen tillhör en person så kanske det framstår som självklart att det är den personen som skriver inlägget, men det är inte säkert att det är så. Att skribenters namn inte alltid är utskrivet kan vara en aspekt som läsare bör vara uppmärksamma på. Ofta diskuteras författarens roll när skönlitteratur läses men mer sällan när det gäller läsning av sakprosatexter. Ändå påverkar skribenten innehållet i stor utsträckning i sakprosatexter och skribentens identitet är en viktig information till hur texten ska förstås och läsas. I partituranalysen¹ (Tønnesson, 2012) kan frågan om i vilken situation texten blev till relevant att fundera över när skribentens identitet är öppen eller dold. Om det är en dold skribent, finns det anledningar till det?

---

¹ Se del 1 i modulen.

Den sista markeringen i inlägget visar vilken tagg som har använts, nämligen ”O som i ordbok”. Taggar är ett sätt att sortera en blogg så att läsarna kan hitta rätt i innehållet. Det kan också i vissa bloggverktyg kallas för kategorier. Om en skribent taggar flera inlägg som handlar om samma sak kan läsarna söka på bloggen på den tagg eller kategori som de är intresserade av och bara hitta dessa inlägg. Det är motsvarar i mycket en boks innehållsförteckning.

Samspel mellan textens delar

När man analyserat de olika delarna som texten består av är det viktigt att studera hur de samspelar. Vilken är den gemensamma uppfattning man som läsare får om man lägger ihop blogginläggets delar? På vilka olika sätt kan delarna samspela? Står delarna för sig själva eller hänvisar de till varandra? Visar delarna samma innehåll men på olika sätt eller fördjupas och breddas innehållet? Olika bloggar kan exempelvis innehålla olika textavsnitt som har olika syften, även om texttypen är den samma. Ett exempel är om ett blogginlägg består av olika textavsnitt, som alla är skrivna med en narrativ texttyp. Narrativiteten kan finnas i alla textavsnitt, men kanske har ett avsnitt reklam som sitt syfte. Titta på vilka delar som är aktuella i de bloggar ni arbetar med. Reklaminslag och annonser kan förvirra läsarna då dessa säljande inslag bör skiljas ut från mer informerande inslag i texten. Holsanova (2010) menar att reklaminslag på internetsidor ofta undviks av läsare, eftersom blicken hoppar över reklaminslagen. Det gör att skapare av olika internetsidor får ”gömma” reklamen i olika inlägg om de är beroende av reklaminkomster för sidan. Sedan kan skribenter som i inlägget på *Språktidningens* blogg göra reklam för sina egna produkter för att skapa större intresse för dem.

Stanford History Education Group, SHEG, (2016) har drivit ett forskningsprojekt om hur elever och studenter på flera nivåer arbetar med källkritisk granskning av digitala texter. Projektet fokuserade på olika texter på internet och sociala forum och beroende på ålder fick eleverna och studenterna granska olika aspekter, så som reklam och trovärdighet. SHEG har skrivit fram tre sätt att kontrollera sanningshalten i digitala texter. Två av dessa punkter är relevanta att använda sig av vid läsning av bloggtext, 1 och 2, nummer 3 blir mer relevant vid informationssökning på en söksida.

Läs i sidled, inte vertikalt! Ta reda på vem det är som har publicerat och ta reda på mer om den/dem. I en bloggtext kan information om vem det är som publicerar denna blogg finnas i sidmarginalen eller i menyn överst. Det som menas med att läsa i sidled är alltså att ta reda på all information om avsändaren som webbsidan kan ge.

Leta bortom ”Om”! Sök på avsändaren och gör gärna en utökad sökning på vem som stöttar (på engelska funders). Sök på avsändarens namn i citat, vem är det som citerar den?

Scrolla ned och läs i ordning! Ta inte bara det första resultatet av en sökning utan scrolla ned och läs den korta sammanfattningen under länken. Kolla också adressen, den kan ge information om vem som står bakom sidan (SHEG, 2016).

I bloggen finns ofta klickbara symboler för länkar och interaktivitet. Andra bloggar kan ha flera skribenter. Det kan handla om bloggar som är skapade av en mängd skribenter eller bloggar som tillhör en artist som har vissa delar som är skrivna av artisten själv och andra delar som är skrivna av andra skribenter. I Zara Larssons gamla blogg, zaralarsson.se, skrev Zara Larsson vissa inlägg själv, medan andra inlägg skrevs av mode- eller sminkexperter och ytterligare andra inlägg skrevs av "redaktionen". Där är det bra att hålla i minnet att man ska leta efter skribentens namn om man vill veta vad exempelvis Zara Larsson anser om något, så att ingen annans åsikter tolkas som Zara Larssons. I *Språktidningens* blogg undertecknas varje inlägg med skribentens namn, men så är inte alltid fallet på alla bloggar. Eleverna kan undersöka vem som skriver vad och hur texterna hänger samman.

Verbalt bildspråk

Det är viktigt att undersöka och gå igenom bildspråket i verbaltexten. Vad är liknelser och metaforer? Vilka liknelser och metaforer finns? Hur fungerar de i sammanhanget och för syftet? För specialiserade bloggar används ofta ämnesspråk eller uttryck som är bekanta för andra som rör sig i samma specialiserade språkdomän eller intressesfär. Danielsson och Selander (2014) påpekar att man för att förstå ett ämnesspråk också måste förstå de metaforer som hör till ämnet. Ett exempel på en metafor är begreppet "ordmoln" där det egentligen inte handlar om att det är ett moln av ord utan ord som samlas tillsammans i en molninformation. Metaforerna är ofta problematiska för flerspråkiga elever.

I *Språktidningens* blogg finns några metaforiska uttryck: "Ordboken innehåller drygt 2500 omistliga, ovanliga och oemotståndliga ord." Orden omistliga och oemotståndliga brukar inte beskrivas på detta sätt när man talar om ord på ett vardagligt sätt. Det blir ett förkroppsligande av ord genom att de beskrivs som omistliga och oemotståndliga. Om man dessutom sätter samman denna mening med efterkommande mening: "På Instagram ger vi dagliga smakprov på innehållet" framstår ord som något som kan avnjutas via munnen. De oemotståndliga orden kan avsmakas varje dag på Instagram. En tolkning är att skribenten vill att vi ska njuta av språket och orden precis som vi njuter av exempelvis mat. En bokstavlig läsning av inlägget betyder att orden är ovärderliga och svåra att stå emot. Och sedan kan de provsmakas på Instagram. Hur smakar man på ett ord?

Värderingar

Det är viktigt att undersöka och diskutera värderingar i blogginläggen. Då bloggen är en multimodal text måste hela texten och alla modus undersökas.. Det handlar om vad texten uttrycker om olika fenomen och vad som visas genom exempelvis bilder och länknningar. En värdering som uttrycks i det analyserade blogginlägget är att ord är spännande och sinnliga. En del värderingar uttrycks tydligt och utsagt men några uttrycks implicit genom till exempel ordval och bilder. Titta på värderingar som passar in för texten som ska analyseras och sammanhanget, till exempel rätt eller fel, vi eller de och manligt eller kvinnligt. Vilka värderingar får utrymme och vad är det som inte tas upp i bloggen? Vad ger detta uttryck för och vad kan det säga om det ämne som studeras? Genom att undersöka om något utesluts kan läsarna också skaffa sig en uppfattning om de värderingar som finns i blogginlägget. Ett enkelt exempel: Om en rubrik är ”Alla världens kattraser” och alla kända kattraser utom sphynx beskrivs i inlägget kan läsarna fundera över hur skribenten värderar kattrasen sphynx.

Metaförståelse av kopplingen mellan läsning och skrivande

Att hänvisa till andra internetresurser är något som är specifikt för multimodala texter som finns på internet. Jo Ann Oravec (2002) har upptäckt att studenter som bloggar som en del av sin utbildning inte plagierar i samma utsträckning som studenter som enbart skriver verbaltexter. Det är lättare att länka till något som finns någon annanstans på nätet än att kopiera det. Därför kan länkmetaforen vara ett sätt att förklara för eleverna hur man ska referera i de vanliga texter de skriver med hjälp av internetexempel. Det blir ett tydligt sätt att visa hur man kan använda sig av källor för att producera egna alster.

Att elever skriver Wikipediaartiklar, eller wikis, är också ett sätt för dem att utveckla sina kunskaper genom att skriva sig in i en texttyp. Finns det tillgång till internetuppkoppling kan de samarbeta genom att skriva wikis om ett valt område. Då skriver de in sig i en tydlig form då alla Wikipediaartiklar har samma uppbyggnad. De kan också få feedback från alla som befinner sig på sajten. Genom att läsa artiklar på Wikipedia kan de lära sig formen och sedan genom samarbete i skrivandet kan de skapa artiklar som kommer att utvecklas. Moon-Heum & Seongmi (2017) har undersökt hur elever har utvecklats som skribenter genom att skriva wikis.

De lässtrategier som har behandlats i denna artikel är att aktivera förkunskaper och dessa förkunskaper kan handla både om ämnet och om textstrukturer. En annan lässtrategi är källvärdering: Hur kan en läsare avgöra trovärdigheten hos källan och också avgöra om den är relevant för det tänkta området som ska undersökas? Den sista lässtrategin som beskrivits är att veta vad som ska läsas vid sökningar på nätet. Där får läraren vara explicit med exakt vilket material som ska hittas vid sökning. Webbtexter är

komplexa texter vilket innebär att man som lärare måste hjälpa eleverna att navigera genom svår terräng. Då gäller det att förbereda dem väl.

Referenser

- Anders. (2018-01-28). Nu är O som i ordbok här! [Blogginlägg]. Hämtad 2018-01-28 från spraktidningen.se
- Anmarkrud, Ø. Bråten, I. & Strømsø, H. (2014) Strategisk kildevurdering av multiple tekster: Utbytterikt, men krevende. I *Norsk pedagogisk tidskrift* 98 (01). Sid. 47-57.
- Björkvall, A. (2009). *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Danielsson, K. & Selander, S. (2014). *Se texten!: multimodala texter i ämnesdidaktiskt arbete*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.
- DeStefano, D. & Lefevre, JA. (2007) Cognitive load in hypertext reading: A review. I *Computers in Human Behavior*. Volume 23, Issue 3 pages 1616-1641.
- Erickson, A. (2017-10-19) How fake news helped shape the Catalonia independence vote. I The Washington Post. Hämtad 2017-10-21, från www.washingtonpost.com.
- EUR-lex (uå) Livslångt lärande – nyckelkompetenser. Hämtad 2017-10-31 från eur-lex.europa.eu.
- Harry Potter (2018-01-28) I *Wikipedia*. Hämtad 2018-01-28 från sv.wikipedia.org.
- Holšánová, J. (2010). Myter och sanningar om läsning: om samspelet mellan språk och bild i olika medier. (1. uppl.) Stockholm: Språkrådet.
- Jenkins, H., Clinton, K., Purushotma, R., Robinson, A.J. & Weigel, M. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. The MIT Press: London.
- Moon-Heum, C. & Seongmi, L. (2017) Using regulation activities to improve undergraduate collaborative writing on wikis. I *Innovations in Education and Teaching International*. 54:1, p.53-61.
- Olin- Scheller, C. & Tanner, M. (2015) ”Street smart” i klassrummet? – högstadielärares användning av smarta telefoner i undervisningens mellanrum. I *Kapet* 11 nummer 1.
- Oravec, J. A. (2002) Bookmarking the World. Weblog Applications in Education. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. (v 45, n. 7), p. 616, 21 April 2002.
- Page Rank (2017-10-19). I *Wikipedia*. Hämtad 2017-10-19 från en.wikipedia.org.

Rasmusson, M. (2014). *Det digitala läsandet: begrepp, processer och resultat*. Diss. (sammanfattning) Härnösand : Mittuniversitetet.

Rasmusson, M. (2015). Reading paper – Reading screen. A Comparison of Reading Literacy in Two Different Modes. I *Nordic Studies in Education*. Vol. 35 sid. 3-19.

Skolverket (2012). *Med fokus på läsande Analys av samstämmigheten mellan svenska strydokument, ämnesprov i svenska och PIRLS 2011*.

Stanford History Education Group. (2016) *Evaluating information: The Cornerstone of Civic Online Reasoning*. Hämtad 2017-10-31 från sheg.stanford.edu.

Venndiagram. Hämtad 2017-10-19 från commons.wikimedia.org.